

Ю. О. Пилипенко

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

МАТЕРІАЛЬНІ УМОВИ ВСТУПУ У ФАКТИЧНИЙ ШЛЮБ

У 2004 році у сімейне законодавство увійшло положення, згідно з яким чоловіку та жінці, які проживають однією родиною без реєстрації шлюбу, закон надає певні майнові права та обов'язки подружжя (ст. 74 СК України) [1, ст. 74]. Проте закон не визначив для таких осіб обов'язку дотримання будь-яких умов вступу у подібні відносини, як це передбачено для осіб, які мають намір взяти шлюб.

Питання умов вступу в шлюб вивчали так видатні вчені, як Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий, О. С. Іоффе, М. В. Антокольська, проте у своїх працях зазначені вчені не торкаються питань умов вступу та перебування у так званих фактичних шлюбних відносинах. Оскільки факт проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу встановлюється в

судовому порядку, суду при ухваленні мотивованого, законного та обґрунтованого рішення логічно було б керуватись конкретними нормативними приписами щодо дотримання умов вступу у фактичний шлюб, яких станом на сьогоднішній день фактично не існує.

Так, міжнародне приватне право у питаннях, пов'язаних з укладенням шлюбу, оперує такими поняттями, як матеріальні та формальні умови [2]. Формальні умови шлюбу — це вимоги до самої процедури укладення шлюбу, його оформлення (наприклад, попередня публікація про шлюб; церемонія шлюбу, яка відбувається в цивільній чи релігійній формі). Матеріальними виступають умови, від наявності або відсутності яких залежить нормативно визначений дозвіл або, навпаки, заборона укладення шлюбу. В залежності від цього матеріальні вимоги також можуть бути позитивними чи негативними.

Матеріальні та формальні умови укладання шлюбу містяться у главі 3 розділу II «Шлюб. Права та обов'язки подружжя» Сімейного кодексу України. Отже суди, ухвалюючи рішення про встановлення факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, повинні застосовувати аналогію статей 22–26, 39–41 СК України, застосовуючи до фактичних шлюбних правовідносин ті ж принципи шлюбного законодавства, що застосовуються до зареєстрованих шлюбів.

Звідси суди, задовольняючи заяву про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, повинні виходити з таких підстав: чи не перебували сторони на момент вступу та під час знаходження у фактичному шлюбі у зареєстрованому шлюбі чи іншому фактичному шлюбі з іншими особами; чи досягли кожен із фактичного подружжя на момент вступу у фактичні шлюбні відносини шлюбного віку; чи був вступ у фактичні шлюбні відносини добровільним; чи мали особи повний об'єм цивільної дієздатності; чи не перебуває фактичне подружжя у тісному родинному зв'язку; чи відповідає фактичний шлюб матеріальним вимогам, які стосуються заборони реєстрації шлюбів між двоюрідним братом та сестрою, рідною тіткою, дядьком та племінником, племінницею тощо. Крім того, суд повинен переконатись, що ці відносини дійсно виникли з наміром створити сім'ю, а не з корисливою метою набуття сторонами юридичних прав та обов'язків.

На момент розгляду справи сторони повинні були б засвідчити перед судом про те, що вони повідомили один одного про відомі їм наявні захорювання.

На відміну від шлюбу, для якого наявність або відсутність позитивних чи негативних матеріальних умов можливо чітко встановити станом на конкретній момент (день), коли відбувається церемонія реєстрації шлюбу, то для фактичних шлюбних відносин під час вирішення судом справи властивим було б прийняття до уваги наявності чи відсутності матеріальних умов як під час вступу, так і під час перебування у фактичних шлюбних відносинах. Варто зазначити, що часто цей період досить проблематично визначити в певних часових межах (станом на конкретну дату), особливо це стосується випадків, коли встановлення факту перебування у фактичному шлюбі відбувається після його припинення або за наявності спору між фактичним подружжям, або після смерті одного з них.

Отже, як було встановлено, норми СК України передбачають певні матеріальні умови укладення шлюбу. Їх законодавча визначеність для шлюбних правовідносин обумовлює однаковість застосування норм права на практиці та формує одностайне розуміння всіма суб'єктами права загальних принципів шлюбу. Видається, що відсутність законодавчого визначення матеріальних умов вступу у фактичні шлюбні відносини не може залишатися поза увагою законодавця та потребує подальшого детального наукового вивчення.

Література

1. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. — Назва з екрана.
2. Дахно І. І. Міжнародне приватне право [Електронний ресурс] : навчальний посібник. — 2-ге, видання. — Київ, 2004. — 312 с. — Режим доступу: http://www.vuzlib.su/books/1162-Міжнародне_приватне_право/78-5.3.1._Матеріальні_та_формальні_умови_укладення_шлюбу. — Назва з екрана.